

MODERN KOREOGRAFİNİN TRAJİK JOKERİ

Prof. Dr. Dikmen GÜRÜN

Khas öğretim üyesi

Dans Tiyatrosu akımının öncüsü Pina Bausch; “*Dansın Cesaret Anası*,” “*Dansın Taçsız Kraliçesi*” ve beni çok etkileyen bir tanımla “*Modern Koreografinin Trajik Jokeri*” olarak anılıyor... 30 Haziran 2009’da 68 yaşında Wuppertal’de vefat etti. Sessiz bir ölümdü bu. Kendi isteği doğrultusunda, cenazesine sadece çok yakınları katılmış. Ne garip bir tesadüf; ölümünden üç gün önce, Wrocław’da sanatçının İstanbul için tasarlamış olduğu “*Nefes*” oynuyordu.



Fotoğraf: Didar YEŞİLYURT

Bu vedanın ardından, 4 Eylül 2009'da Wuppertal Operası'nda düzenlenen tören nedeniyle dans ve tiyatro dünyası adeta akin etmişti Pina Bausch'un adını dünyaya duyurduğu bu küçük şehre. New York'tan Buenos Aires'e, Tokyo'dan Londra'ya, Sydney'den İstanbul'a, Toronto'dan Atina'ya, Hong Kong'dan Moskova'ya, Madrid'e, Lizbon'a ve daha nice ülkeye, kente uzanan bir zincirdi bu. Sanatçının birlikte çalıştığı festivallerin, tiyatroların, operaların sanat direktörleri, dansçılar, koreograflar, oyuncular, filmciler, yazarlar oradaydılar. Kalabalık ama sakin ve anlamlı bir buluşmaydı. Patetik konuşmalara yer yoktu. Törenin bitiminde, sinema dünyasının ünlü yönetmeni ve Pina Bausch'un yakın dostu Wim Wenders'in, "onun bakışlarının orkestrası" dediği dansçıları zarif giysileriyle sahnede sanatçının sevgi, tutku, hüznün ve neşe kokan koreografilerini birbiri içine örerak kolay unutulmayacak bir gösteri yaptılar. Akşam, kadehler kırmızı şarabı çok seven Pina Bausch şerefine kalktı...

Wim Wenders, belleklerde yer eden konuşmasında Pina Bausch'un neden bu denli etkileyici bir sanatçı olduğunu şu sözlerle dile getiriyordu. *"Hepimiz Pina'yı tanıdık ve hepimiz kendimize göre onu özlüyoruz. Çok kişisel olarak özlüyoruz; büyük bir acı duyarak özlüyoruz. Ama onda olan öyle bir şey var ki, onu hepimiz, sanıyorum farkında olmadan, aynı şekilde tanıdık. Pina'nın bakışı. Eğer bir gün Pina ile yüzyüze gelme şansız olmuşsa ve eğer o sizin gözlerinize bakmışsa; veya eğer bir gün onu, işinin başında, prova yapan dansçıları izlerken gördüyseniz; o zaman bu 'bakış' sözleriyle ne demek istediğimi anlamışsınızdır... Biz karanlıkta el yordamıyla etrafı tanımaya çalışırken, o görürdü... Pina bakışlarını keskinleştirmişti; yer değiştirmelerimiz ve hareketlerimizle ne dediğimizi, böylece kendimizi, gayri ihtiyari, farkında olmadan, nasıl ele verdiğimizizi anlar; çoğumuz için görünmez olanı görürdü. Ve böylece, hareketlerden oluşan emsalsiz bir fenomenoloji, bir dünyaya bakış; hatta, daha iyisi, insanlık durumunun daha önce hiç yapılmamış bir açıklamasını, bir yorumlamasını yarattı."*

Evet, ölümünden altı yıl sonra, *Tanztheater Wuppertal Pina Bausch* sanatçının mevcut koreografileriyle dünyayı dolaşmaya devam ediyor ve daha da edecek. Sanatın ve sanatçının değerinin özümsemiği sularda ona duyulan saygı ve sevgi de kalıcı oluyor. Pina Bausch'un 1980 yılından başlayarak 2009'a kadar bütün koreografilerinin sahne tasarımını yapan Peter Pabst *"Kent yönetimi ve kent halkı Tanztheater Wuppertal Pina Bausch'u istiyor. Zaten başka türlü de düşünülemez"* diyor. Tabii ki zaman içinde yeni bir kuşak yetişecek, yeni yaklaşımlar, yeni yorumlar buluşacaktır seyirciyle. Ama *Tanztheater Wuppertal Pina Bausch* adı isim ve cisim olarak varlığını koruyacaktır kuşkusuz... Benim altını önemle çizmek istediğim de işte bu hassas nokta.

Şiddetin yaşamları sarmaladığı bir dünyada Pina Bausch gibi duyarlı bir yorumcu sanatın onarıcı gücünü vurgularcasına duyguları hareketlere, bedenleri seslere dönüştürüyordu. Sahne üstünde yarattığı dünyalarda, yakaladığı resimlerde yaşam ile ölüm, sevinç ile hüznün, gerçek ile düş arasında gidip geliyordu. Yaşamın çelişkileri dolu renklerini, sert tonlarını, yumuşak kıvrımlarını, kaygan zeminlerini yakalıyordu. Zaman ve zaman içinde insan ilişkileri onun çalışmalarının odak noktasıydı... *"Benim koreografilerimde renkler ve imgeler iç içedir"* diyordu sanatçı. *"Bu beraberlikten güç doğar. İnsan bedeni kırılmalıdır. İnsan, yapı olarak kırılmalı"*

ve hassastır. Eğer birbirimize farklı mesafelerden ve farklı açılardan bakarsak gerçekçi görebiliriz. Beni uygulandıran bir gerçektir bu. Dansla söze dökmekte zorlandığım şeyleri söylemeye çalışıyorum. Elinizin bir hareketi, kolunuzun inip kalkması bile hayatta, yaşamlarımızla ilgili o kadar derin anlamlar taşır, o kadar çok şey anlatır ki... Küçük hareketler, ufak detaylar enerji yüklüdür ve yaşamda gerekli olan bu enerjidir; onun dışı vurması, sürekli akmasıdır." İşte bütün bu bakışlar, görüşler, duyular, düşünceler ve daha fazlası Pina Bausch efsanesini oluşturan değerler .

Tanztheater Wuppertal Pina Bausch'u İstanbul izleyicisi ilk kez 1998 yılında, *10. İstanbul Tiyatro Festivali*'nde sanatçının Hong Kong için tasarlamış olduğu *"Fentzerputzer"* (*"Cam Temizleyicisi"*) ile tanıdı ve çok sevdi. Bir garip tutuculukla ve bir garip inat uğruna 2008 yılında hayatla bağları kesilen *Atatürk Kültür Merkezi (AKM)*'nin kapısına ne mutlu ki o dönemde kilit vurulmamıştı. Gösterinin yapıldığı iki gece de merdivenlere kadar dolmuştu Büyük Salon. Gözlerimin önünden gitmeyen bir resimdir o... 2000 yılında, Lizbon için yaptığı *"Masurco Fogo"* ile yine geldi *Tanztheater Wuppertal Pina Bausch*. 2002 yılında ise *"Kentler ve İnsanlar"* projesine İstanbul'u dahil etmek istediğini söyledi sanatçı. Ne büyük bir mutluluktu bu bizler için... İstanbul'u kimi günler onunla, kimi günler dansçılarıyla birlikte köşe bucak keşfetmeye çalışmak, insanlarla yakınlaşmak, renkleri ve sesleri yakalamak... İstanbul'da ve Wuppertal'de süren provalar... Sonunda *"Nefes"* doğdu ve 2003 yılı Mayıs ayında *Tanztheater Wuppertal Pina Bausch* ile İstanbul Kültür Sanat Vakfı Tiyatro Festivali ortak yapımı olarak, önce Wuppertal'de ardından AKM'de perde açtı... Evet, yukarıda da belirttiğim gibi, bugün kaderine terk edilmiş olan AKM beş gece *"Nefes"*le renklendi. Zaman zaman düşünürüm; o mekanı yıllarca hemen her gece dolduran seyirci yeterince sahip çıkmadı mı? yeterince sesini yükseltmedi mi? Sanatçıların ve sivil toplum kuruluşlarının uğraşları ise sürüyor ama yıllardır ses geçirmeyen bir duvara çarpıyor. İnsan, ister istemez, Peter Pabst'in sözlerini hatırlıyor; *"kent yönetimi ve kent halkı istiyor Tanztheater Wuppertal Pina Bausch'un devam etmesini."*

Pina Bausch ile son kez 2009 Şubat ayında, topluluğun Theatre de la Ville turnesi sırasında buluştum. Yağmurlu bir akşam vakti bir elinde asla vazgeçemediği sigarası, diğerinde kırmızı şarabı konuşmuştuk uzun uzun küçük bir restoranın önünde. 2010'da İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olma hazırlıkları kapsamında *"Nefes"*'in yanı sıra *"Dolunay"* (*"Vollmond"*) da davet etmek istiyorduk. Aslında, opera, bale, tiyatro ve konser salonları olmayan bir Kültür Başkenti'nden söz ediyorduk çünkü benim ufak da olsa bir umudum vardı en azından AKM'nin açılacağına dair! Boşuna umutlanmışım... Bu konuşmadan sadece beş ay sonra ayrıldı aramızdan Pina Bausch. Ve ne yazık ki ardından da olsa, her iki yapımı birden seyirciyle buluşturma hayalimizi gerçekleştiremedik. Peter Pabst, haklı olarak, o devasa kongre merkezlerinden birine sokmayı reddetti. Sonuçta, sahne tasarımının hayli yalın olması nedeniyle sadece *"Nefes"* ikinci bir kez geçebildi İstanbul'dan, Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nden...

Evet, Pina Bausch'un ölümünün altıncı yılında onu ve *Tanztheater Wuppertal'i* düşünürken gerilere gittim, bir anlamda bellek tazeledim ve tabii ki bu değerli topluluğun yolunun yine İstanbul'dan geçmesini düşledim.